

ОТЧЕТ НА ИНСТИТУТА ЗА ИСТОРИЧЕСКИ ИЗСЛЕДВАНИЯ ПРИ БАН ЗА 2024 ГОДИНА

1. ПРОБЛЕМАТИКА НА ИНСТИТУТА ЗА ИСТОРИЧЕСКИ ИЗСЛЕДВАНИЯ

1.1. Преглед на изпълнението на целите (стратегически и оперативни) на звеното, оценка и анализ на постигнатите резултати и на перспективите на звеното в съответствие с неговата мисия и приоритети, съобразени с утвърдените научни тематики.

През 2024 г. Институтът за исторически изследвания продължи успешно да изпълнява своята мисия на водещ български център за провеждане на научни проучвания в областта на хуманитаристиката и за тяхното популяризиране в световната научна мрежа и в системата на средното и висшето образование в България. Анализът на резултатите показва, че през годината се разнообразиха и задълбочиха изследванията в сферите на световната и европейската история, на българското национално и регионално културно-историческо наследство в контекста на европейското и световно развитие, а също по проблемите на документалистиката, архивистиката, палеографията и изворознанието. Като главни механизми за осъществяване на изследователската, популяризаторската и обучителната дейност се утвърдиха разработването на научни проекти по национални и европейски програми и в сътрудничество с научни организации, университети и регионални институции от България и чужбина, както и провеждането на индивидуални изследвания. На тази основа през 2024 година беше направен съществен принос към осъществяване на целите, заложи в Стратегията за развитие на Института. Последователно се провеждаше политиката за усъвършенстване на качеството, привличане на млади кадри за научноизследователска работа и затвърждаване на ползотворните контакти с държавни, общински и обществени институции. В организационно отношение Институтът се състои от осем секции: „Средновековна история“, „Българите, Османската империя и Европа“, „Нова българска история“, „История на България след Втората световна война“, „История на българския национален въпрос“, „История на света и международните отношения в ново и най-ново време“, „Помощни исторически науки и информатика“ и „Съвременна история и геополитика“.

Публикуваните през 2024 година монографии са три, излезе от печат и том XIII от поредицата «Гръцки извори за българската история», а няколко сборника са редактирани от учени от звеното. Общият брой научни публикации, излезли от печат, е 105. Голям успех представлява нарастването на броя на публикациите в издания, индексирани в WoS и Scopus, като преобладаващата част от тях са в квартилната зона. През 2024 г. те са 37 в сравнение с 29 през 2023 г. и представляват приблизително 1/3 от общия брой публикации за 2024 г. Продължи възходящото развитие на издаваните от Института списания. *Bulgarian*

Historical Review е оценено в Q3 на WoS и в Q4 на Scopus, а *Исторически преглед* – в Q4 на Scopus.

И през 2024 година се поддържаше политиката за обновяване и професионално израстване на научния състав на ИИстИ. Бяха избрани: за професор – д.и.н. Милко Палангурски, за доценти Георги Георгиев, Слави Славов, Войн Божинов и Чавдар Ветов, за главни асистенти – Боряна Антонова-Голева, Анелия Стоянова, Александър Златанов и Александър Стоянов и за асистенти Християн Йотов и Мартина Маринова.

През годината успешно се извърши Атестация на учените от Института. Подадените в двата етапа на атестацията апелации бяха малко и по тях беше отговоряно своевременно, което доказва, че утвърдените от Научния съвет на Института критерии за оценка на дейността на звеното са били максимално обективни и че възприетият подход за разумно съчетаване на общите за Българската академия критерии за оценка на работата на учените с даване на възможност за отчитане на всички специфични за Института дейности беше много добър и даде положителен резултат. Този подход е традиционен за провеждането на атестациите и изключително важна основа за него беше поставена от доц. Благовест Нягулов в качеството му на зам.-директор и организатор на предходната атестация в Института.

Представените основни резултати от разнообразните дейности на учените от Института за исторически изследвания през 2024 г. доказват, че това звено на Българската академия на науките устойчиво поддържа своя имидж на водещ център за осъществяване на фундаментални и научно-приложни изследвания в областта на историята. Научната, популяризаторската, образователната и експертната работа дават основание да се заключи, че Институтът успешно изпълнява своята мисия за развитие на науката и за обслужване на държавата и обществото.

1.2. Изпълнение на Националната стратегия за развитие на научните изследвания в Република България 2017-2030 (извършени дейности и постигнати резултати по конкретните приоритети).

През 2024 г. Институтът за исторически изследвания се доказва като водещо звено за реализиране целите на Стратегията в областта на хуманитарните науки. Изпълнявайки поставените основни задачи, учените допринесоха за развитие на фундаменталните и насочените фундаментални изследвания в България, с което се осъществява една от главните цели на националния документ – за опазване на българското културно-историческо наследство и за съхраняване на българската национална идентичност в контекста на европейското и световно културно многообразие. Тези дейности подпомогнаха на свой ред провеждането на цялостната програма за повишаване на качеството на живот в България. Публикуваните монографии, студиите и статиите в международно признати издания и в изследователски и документални сборници, а също участието в множество национални и международни проекти са ярък пример, че Институтът за исторически

изследвания е сред най-активните изпълнители на целите на Стратегията в това водещо направление.

С подобна тежест е приносът на учените за разработване на приложни научни изследвания в направление „национална идентичност и развитие“. Запазва се амбицията на учените от звеното да провеждат мащабни и иновативни изследвания в областта на политическата и стопанска история, дипломатията, културата, демографията и пр. Успоредно с изследователската дейност учените от звеното продължиха да подпомагат реализирането на разнообразни политики и дейности на Министерството на образованието и науката, Министерството на външните работи, Националната агенция за оценяване и акредитация, Фонд „Научни изследвания“, както и на обществени организации, подпомагайки изпълнението на целите на Стратегията и в това отношение. През 2024 г. се затвърди активното участие на звеното в изпълнение на целта на Стратегията за интензифициране на връзките на науката с образованието и обществото като цяло – чрез преподавателска дейност по разнообразни теми във висшите и средни училища в България и чрез обучението по две национални програми – ННП „Развитие и утвърждаване на българистиката в чужбина“ и НП „Млади учени и постдокторанти-2“. Институтът има акредитация от Националната агенция за оценяване и акредитация за обучение за придобиване на образователната и научна степен „доктор“ по четири докторски програми в професионално направление 2.2 История и археология от област на висше образование Хуманитарни науки: „Средновековна обща история“, „Нова и най-нова обща история“, „История на България“ и „Документалистика, архивистика, палеография (включително историография и изворознание)“. През 2024 г. беше потвърдена акредитацията за обучение по докторска програма „Средновековна обща история“ за нов срок от пет години.

Традиционно учените от звеното развиват сътрудничество с обществени, общински и национални институции в множество градове на страната. Вписвайки се в посочената в Стратегията цел за подпомагане балансирането на научния капацитет по отделни региони, членове на Института участваха освен в множество инициативи в София, също във Варна, Велико Търново, Пловдив, Русе, Кюстендил, Шумен, Габрово, Балчик, Плевен, Смолян, Севлиево, Елена, Дряново, Гоце Делчев и Копrivщица. Чрез участието в научни форуми и с експертни дейности в тези градове учените от института направиха ярък принос към реализиране на целта за повишаване на качеството на живот в България.

Разширяването на изследователския състав с млади учени и израстването в длъжност на млади учени от Института, наред с успешната защита на докторска дисертация през 2024 г. имат своя принос за изпълнение на целта на Стратегията за привличане и задържане на младите таланти в България. Подобен резултат има и обучението по НП „Млади учени и постдокторанти-2“, в рамките на която Институтът стана траен притегателен център.

Ясна е тенденцията към разширяване участието на учени от Института в работата на редакционни колегии на български и чуждестранни издания, включително издавани от звеното. Тази дейност е пряко изпълнение на целите, поставени в националния документ за повишаване разпознаваемостта на българските научни кадри в света и за разширяване на международното сътрудничество. В това отношение Институтът за исторически

изследвания издава шест периодични издания (*Bulgarian Historical Review*, *Исторически преглед*, *Известия на института за исторически изследвания*, *Помощни исторически дисциплини*, *BYZANTINOBULGARICA*, *Series Publications of the Bulgarian-Hungarian History Commission*). *Bulgarian Historical Review* е индексирано в Q3 на WoS и в Q4 на Scopus, а *Исторически преглед* - в Q4 на Scopus.

По отношение изпълнението на целта за развитие на международното научно сътрудничество през 2024 г. учените от Института разшириха това сътрудничество чрез изпълнение на ННП „Развитие и утвърждаване на българистиката в чужбина“, в рамките на двустранни споразумения на Българската академия на науките с чуждестранни научни институции, чрез изпълнението на проекти по Фонд „Научни изследвания“ и на министерства и ведомства, както и благодарение на самостоятелни инициативи и участие във външни за звеното проекти. През годината членовете на Института участваха в различни инициативи (конференции, лекции и публикационна дейност) съвместно с и организирани от научни центрове във Франция, Чехия, Португалия, Испания, Турция, Полша, Естония, Румъния, Унгария, Италия, Нидерландия, Словакия, Полша, Германия, Беларус, Литва, Латвия, Естония, Словения, Хърватска, Великобритания, Украйна, Албания, Македония, Черна Гора, Сърбия, Израел, Казахстан.

В Института за исторически изследвания се поддържа относителен баланс на половете по отношение на научния състав и се насърчава привличането на работа на млади специалисти.

1.3. Полза / ефект за обществото от извършваните дейности.

В съответствие с мисията и целите на Института за исторически изследвания научноизследователската дейност е водеща. На тази основа проучването на световната и българската история и създаването на научни продукти от областта на фундаменталните и насочените фундаментални изследвания са най-важните ползи за развитието на обществото. Тези изследвания подпомагат реализирането на дългосрочните цели на българската държава за опазване на българското културно-историческо наследство и утвърждаване на българския принос за развитието на Балканите, Европа и света на основата на критичен научен анализ.

Научната и експертната дейност на учените от Института дават непосредствени ползи за обществото в няколко важни конкретни аспекти.

На първо място може да се отбележи ползата от фундаменталните и с приложен характер изследвания в областта на българската, европейската и световната история за българското основно, средно и висше образование. Те допринасят за обогатяването и поддържането на научни основи на учебните програми и учебните материали в сферата на историята, което допринася за изграждането на общество на знанието и за осъществяване на пряка връзка между науката и образованието. Със същото значение е и преподавателската дейност в средните и висшите училища. Подобна положителна роля, както и за поддържане

на връзката между родители и ученици има изнасянето на лекции пред широка аудитория, представянето на книги, публикациите в периодичния печат, интервютата за печатни и електронни издания и участията в телевизионни и радио-предавания по различни теми от българската и световна история.

Важен е приносът на Института за обучението по история в периода след завършване на висше образование – както за български граждани, така и за чужденци. Институтът се утвърди като притегателен център за развитие на кариерата на младите научни таланти чрез обучение по Националната програма „Млади учени и постдокторанти“ и Националната научна програма „Развитие и утвърждаване на българистиката в чужбина“.

Един от най-важните механизми за провеждане на критични научни изследвания от учените от Института е разработването на научни проекти и организирането на съвместни научни прояви с учени от сродни институции в страната и чужбина. Тези дейности повишават разпознаваемостта на българската наука в световното научно пространство, което има пряк принос за популяризирането на положителния образ на България по света. Със същото значение са и индивидуалните инициативи на учените да представят постиженията на българската историческа наука в Европа и в чужбина. Институтът поддържаше такива инициативи през 2024 г. с учени от Франция, Чехия, Португалия, Испания, Турция, Полша, Естония, Румъния, Унгария, Италия, Нидерландия, Словакия, Полша, Германия, Беларус, Литва, Латвия, Естония, Словения, Хърватска, Великобритания, Украйна, Албания, Македония, Черна Гора, Сърбия, Израел, Казахстан.

И през 2024 г. учените участваха в научни и обществени дейности, свързани с отбелязването на важни събития от българската и световната история. През годината те се включиха в организирането на инициативи, включително посредством научни форуми, които бяха посветени на развитието на българистиката, на историята на световните войни, по повод спасението на българските евреи, 155 години от създаването на Българската академия на науките и пр.

Със своите дейности по популяризиране на българското културно-историческо наследство учените от Института допринасят за осъществяване на програмите на различни органи на централното управление и на местното самоуправление, включително в областта на туризма и изследване историята на отделните райони на страната. Тази и другите дейности допринасят за формулирането на приоритетите за България по отношение на външната политика, образованието и науката, културата и регионалното развитие.

1.4. Взаимоотношения с други институции.

Изпълнявайки целите на Стратегията за развитие на Института, през 2024 г. учените от звеното разшириха своята експертна подкрепа и разнообразни форми на сътрудничество с традиционните си партньори – министерства и общински и обществени институции, които са ангажирани с политиката за изследване, опазване и популяризиране на българското

културно-историческо наследство. Тези съвместни инициативи бяха посветени както на важни годишнини от световната и българската история, така и на проучване на белите полета в българската национална и регионална история, разгледани в широк европейски и световен контекст. Основни форми и резултати от това сътрудничество бяха проведените научни конференции, издадените сборници, представените книги и изложби в страната и чужбина.

Разшириха се дейностите по изпълнение на две национални програми, които са инициирани и финансирани от Министерството на образованието и науката: Националната научна програма „Развитие и утвърждаване на българистиката в чужбина“ и Националната програма „Млади учени и постдокторанти-2“. Освен провеждането на обучение на българи и чужденци в периода след придобиване на дипломи за „магистър“ и „доктор“, с участието на младите учени се проведеха организирани от Института научни форуми и възможностите за обучение бяха популяризирани в чужбина.

Устойчиво нараства участието на учени от звеното в проекти по финансираня от същото министерство Фонд „Научни изследвания“. През годината се изпълняваха шест такива проекти, които ще бъдат представени в раздела за резултатите от научната дейност.

Продължи активното сътрудничество на Института с Държавна агенция „Архиви“, а също с общински институции, включително регионалните музеи в София, Варна, Велико Търново, Пловдив, Русе, Кюстендил, Шумен, Габрово, Балчик, Плевен, Смолян, Севлиево, Елена, Дряново, Гоце Делчев и Копривщица. Учени от звеното продължиха работата си с Македонския научен институт, Тракийския научен институт (включително с участие в отбелязване на годишнината от основаването му), Унгарския културен институт и Полския културен институт в София. Софийският университет „Св. Кл. Охридски“, Университетът за национално и световно стопанство, Нов български университет и УниБит продължиха да бъдат основни партньори на Института сред висшите училища в България при провеждането на съвместни изследвания и научни форуми. Утвърди се полезната практика на сътрудничество с научните групи в българските музеи и продължи наблюдението и оценката на техните дейности от Научния съвет на Института за исторически изследвания.

Посочените съвместни дейности доказват, че и през 2024 г. Институтът беше важен център за провеждане и популяризиране на научните изследвания на национално и регионално ниво и сред широк кръг от българската общественост.

1.5. Общонационални и оперативни дейности, обслужващи държавата.

1.5.1. Практически дейности, свързани с работата на национални, правителствени и държавни институции, индустрията, енергетиката, околната среда, селското стопанство, национални културни институции и др. (относими към получаваната субсидия).

Традиционно важен елемент от работата на учените от Института е участието в комисии, съвети, работни групи и други експертни структури на правителствени, държавни

и общински институции. Проф. Д. Вачков и доц. Г. Георгиев са членове, а гл. ас. д-р К. Голев е технически секретар на Съвместната мултидисциплинарна експертна комисия по историческите и образователни въпроси на България и Северна Македония. Проф. Д. Вачков е и председател от българска страна на Българо-украинското историческо дружество. От 2011 г. той участва и в Националната комисия по провеждане на държавните зрелостни изпити при МОН. Проф. дин П. Стоянович беше съветник на кметовете на гр. Бургас и гр. Банско.

И през 2024 г. учени от звеното участваха в работата на експертни органи в областта на науката и висшето образование: проф. дин Петър Стоянович в експертната комисия за избор на директор на Научния архив на БАН; доц. Пламен Божинов в експертни групи за избор на директори на Националния литературен музей, Националния музей «Васил Левски и Националния музей «Христо Ботев; доц. Надя Филипова в експертна група към Националната агенция за оценяване и акредитация и като оценител към Фонд «Научни изследвания» и проф. Илияна Марчева като оценител към Фонд «Научни изследвания». М. Станчев беше заместник-председател на съвместна комисия на историците на България и Украйна и член на експертна комисия по оценяване на научна дейност в Академията на науките на Украйна.

Учени от Института участваха в експертни и образователни органи и комисии в системата на БАН. Проф. И. Марчева е член на Академичния съвет към Центъра за обучение при БАН, а проф. дин П. Пейковска е член на Съвета за чуждестранна българистика към БАН. Проф. Р. Стоянова е член на Управителния съвет на БАН, а гл. ас. Симона Самуилова участва като оценител на проекти в конкурса на Ученическия институт на БАН.

През 2024 г. учените от звеното продължиха да участват в експертни органи на други външни за БАН институции, както и в национални и международни организации: Българо-унгарската историческа комисия (проф. дин П. Пейковска, проф. дин Т. Готовска-Хенце, гл. ас. д-р Томаш Будай, проф. Ст. Първева, доц. Вл. Златарски, доц. Ваня Стоянова и гл. ас. Станислава Стойчева), Издателския съвет към Българска народна банка и Експертния съвет към Института за изследване на близкото минало (проф. Д. Вачков), Македонския научен институт (доц. В. Стоянова, доц. В. Божинов, гл. ас. Ст. Стойчева, доц. Сл. Славов, доц. Г. Георгиев, доц. Ал. Гребенаров, гл. ас. В. Милачков), Асоциация на византинистите и медиевистите в България (проф. дин Ил. Илиев, доц. Е. Костова, доц. Вл. Златарски, проф. П. Данова, гл. ас. Д. Михова, гл. ас. К. Голев, гл. ас. Фр. Далальо), ICOMOS (доц. Е. Костова), Bulgarian Studies Association, USA (доц. Е. Костова и А. Стрезова), Central Eurasian Studies Society (доц. Р. Чукова), Българско общество за проучване на XVIII век (проф. П. Данова), Society for the Study of the Crusades and the Latin East и Associazione Italiana di Studi del Sud Est Europeo (гл. ас. Фр. Далальо), Българска генеалогична федерация (проф. дин М. Веков и проф. дин П. Пейковска), Международното дружество по унгаристика (проф. дин П. Пейковска), Association for Israel Studies (доц. Надя Филипова), Българската асоциация за европейски изследвания (гл. ас. К. Йонева).

През 2024 г. учени от Института участваха в научните и управителни съвети на научни учреждения, организации и висши училища извън системата на БАН: Македонския научен институт (доц. В. Стоянова, доц. Ал. Гребенаров, доц. А. Джонев, доц. Г. Георгиев, гл. ас. В. Милачков, доц. Сл. Славов, гл. ас. Сия Никифорова), Добруджанския научен институт (гл. ас. В. Милачков), на Фондация „Шарл дьо Гол“ (доц. Хр. Милков). Проф. дин П. Стоянович е член на Съвета на настоятелите на Шуменски университет "Еп. Константин Преславски".

През 2024 г. учените от Института за исторически изследвания взеха участие в организирането на осемнадесет научни форуми – национални и международни. Доц. Е. Костова беше председател, а проф. П. Данова – член на организационния комитет на Научната конференция с международно участие в чест на 70-годишнината на проф. дин Илия Илиев **„Текст и исторически контекст“**. Проф. П. Пейковска беше председател, а проф. дин Т. Готовска-Хенце, доц. Е. Костова, гл. ас. А. Стрезова и гл. ас. Ал. Златанов – членове на организационния комитет на Международната научна конференция **„Чуждестранната хуманитаристика за България и българите/ Foreign Humanities Studying Bulgaria and the Bulgarians“**. Проф. дин П. Пейковска беше председател и на организационния комитет на кръглата маса **„Socio-economic and Environmental Problems in Bulgaria and Slovakia in the 20th Century“**. Проф. Т. Готовска Хенце беше член и на програмния комитет на международната конференция **«Лингвистични и културни контексти на християнската традиция: словашко-славянски и словашко-европейски връзки и паралели»**. Проф. И. Марчева беше председател на организационния комитет на националната конференция **„Стопанство, политика, екология в историческата перспектива на XX-XXI век“**. Доц. Пл. Божинов беше председател на организационния комитет на националната научна конференция **„С перо и меч за свобода и независимост“**. Членове на организационния комитет на международната научна конференция **«Украйна и нейните съседи: проблеми на етногенезата, изграждането на нациите и международните отношения в Централна и Източна Европа (от Средновековието до епохата на глобализацията): XI ДРИНОВСКИ ЧЕТЕНИЯ»** бяха проф. Т. Готовска-Хенце, доц. Пл. Божинов, доц. Инна Манасиева, гл. ас. Алека Стрезова, Сергей СТрашнюк и Мария Георгиева. Доц. Н. Филипова беше председател на организационния комитет, а проф. И. Марчева и проф. Д. Вачков бяха членове на научния съвет на международната конференция **“The East – Near and Far: Texts, Societies and Cultures”**. Доц. Н. Филипова беше председател на организационния комитет, а гл. ас. С. Самуилова и гл. ас. Ал. Златанов – членове на националната конференция **„България, Европа и светът – традиции и трансформации“**. Доц. Н. Филипова беше член на организационния комитет на международна кръгла маса **„Богомилството на изток и запад“**. Доц. С. Георгиева беше член на организационния комитет на конференцията **“The Region of Macedonia in the Middle Ages”**. Гл. ас. Ал. Златанов беше председател на организационния комитет на международната конференция **“Central and Eastern Europe and the Balkans: Historical Perspectives, Cultural Bridges, and New Horizons”**.

През 2024 г. четиридесет и двама учени от Института участваха в редакционни колегии и съвети на 18 научни издания: Bulgarian Historical Review; Исторически преглед; Papers of BAS; Алманах за историята на Русе; Легенда; Дзяло; Македонски преглед; Cahiers Balkaniques; Исторически архив/Historical Archives/; Родознание/Genealogy; Эминак; Дриновски сборник; Europe in between. Histories, cultures and languages from Central Europe to the Eurasian Steppes; Национална сигурност, Bulgaria Mediaevalis, Krakowskie Pismo Kresowe и Славянският мир в третъят тысячелетие. От тези издания 13 са международните. Осемнадесет учени са изготвили 44 анонимни рецензии за студии и статии за реномирани научни издания, наред с рецензиите за издаване на книги. Един учен беше рецензент на проект на участник в Ученическия конкурс на БАН. Изготвени са шест платени и четири неплатени експертизи в помощ на институции. Същевременно 9 учени са изготвили 20 рецензии и становища по процедури за заемане на научни степени и академични длъжности.

1.5.2. Проекти, свързани с общонационални и оперативни дейности, обслужващи държавата и обществото, финансирани от национални институции (без Фонд „Научни изследвания“), програми, националната индустрия и пр.

През 2024 г. в Института за исторически изследвания се разработваха следните проекти в това направление:

- Национална научна програма **„Развитие и утвърждаване на българистиката в чужбина“** по решение на Министерски съвет ДО01-205/13.09.2022. Срок за изпълнение: 2022 – 2025 г.

Ръководител от звеното: проф. Д. Вачков; ръководители на работни пакети: проф. дин. П. Пейковска, проф. дин. Т. Готовска-Хенце, доц. Н. Филипова, доц. Г. Георгиев, доц. Е. Костова; участници: проф. дин. Ив. Билярски, проф. И. Марчева, гл.ас. А. Стрезова, гл. ас. К. Голев, гл. ас. С. Самуилова, гл. ас. И. Найденов, гл. ас. Ал. Златанов и докторант Н. Войнова.

За втората година са извършени следните дейности: продължава записването в единна онлайн платформа на чуждестранни българисти и на дейностите по изпълнение на програмата; изнесени са доклади на българистична тематика на чуждестранни научни форуми и са популяризирани целите и възможностите за специализация по програмата; изнесени са лекции в хибриден формат, които са достъпни в онлайн пространството; организирана е международна научна конференция с над тридесет участника на тема „Чуждестранната хуманитаристика за България и българите“/ «Foreign Humanities Studying Bulgaria and the Bulgarians“; приети са двама млади чуждестранни българисти на тримесечни специализации.

- Национална програма **„Млади учени и постдокторанти-2“** по Решение на Министерския съвет на Република България № 206, 7 април 2022 година. Срок за изпълнение: 2022-2025 г.

Ръководители на бенефициенти по програмата през 2024 г.: проф. Илияна Марчева, проф. дин Манчо Веков, доц. Надя Филипова, доц. Пламен Божинов.

- **Национален проект „Стопанство, политика, екология в историческата перспектива на XX-XXI век“,** финансиран от Регионален исторически музей – Габрово, и одобрен от Научния съвет на Института за исторически изследвания с Протокол №3 от 24 септември 2024 г. Срок: 13 месеца (от 12 февруари 2024 до 31 март 2025 г.).

Научен ръководител: Илияна Марчева; Участници от звеното: проф. Илияна Марчева, доц. Надя Филипова, гл. ас. Ирина Григорова, гл. ас. Ирина Якимова, ас. Мирена Митова.

През 2024 г. е проведена национална научна конференция в Габрово (17-18 октомври 2024 г.) при сътрудничествомежду ИИСТИ и РИМ-Габрово. Предстои издаването на сборник с материали от конференцията.

- **Проект „Македония в българската история“,** финансиран от Министерство на образованието и науката. Срок за изпълнение: 2021-2024 г. Ръководител: проф. д-р Д. Вачков и участници от Института за исторически изследвания доц. д-р Ал. Гребенаров, доц. Г. Георгиев, доц. Сл. Славов и Дивна Гоцева.

През 2024 г. излезе трети филм от „Българите и Македония – новото робство“. Филмът е представен в зала „Проф. Марин Дринов“ в ЦУ на БАН, 13 май 2024 г. <https://www.youtube.com/watch?v=ICfONUlpzzA>

През 2024 г. е подготвен документален сборник с наименование „Македония в българската история. Извори: от Балканските войни до Втората световна война (1912 – 1940)“. Съставители: Д. Вачков, Ал. Гребенаров, Г. Георгиев и Сл. Славов.

- **Проект „Българското участие във Втората световна война, спасяването на българските евреи и холокостът на Балканите, отразени в съдебните процеси за престъпления срещу човечеството“,** финансиран от Министерство на образованието и науката. Срок: 2023-2025 г. Ръководител: проф. д-р Д. Вачков; участници: проф. дин П. Стоянович и Д. Гоцева.

2. РЕЗУЛТАТИ ОТ НАУЧНОИЗСЛЕДОВАТЕЛСКАТА ДЕЙНОСТ ПРЕЗ 2024 ГОДИНА

Основна форма за извършване на научноизследователска дейност в Института за исторически изследвания беше и през 2024 година проектната. Чрез нея най-успешно се извършват критични научни изследвания и се популяризират проучванията на учените от звеното в България и международното научно пространство. През годината продължи

изпълнението на проекти, финансирани както по посочените проекти в т. 1.5.2, така и по проекти по Фонд „Научни изследвания“, по двустранни спогодби на Българската академия на науките с чуждестранни научни организации, по външни за института проекти и по колективни и индивидуални проекти, одобрени от Научния съвет на Института.

През 2024 г. продължиха проучванията по проекти, финансирани от Фонд „Научни изследвания, по които ИИСТИ е водеща организация:

- Приключи проект **„Българите в Западните Балкани (100 години преди и след Ньой)“**. Ръководител е доц. Ал. Гребенаров и участници от звеното са проф. Д. Вачков, гл. ас. В. Милачков, гл. ас. Ст. Стойчева, доц. Г. Георгиев и Н. Поппетров.
- Проект **„Просопография на средновековна България“**. Срок: 2021-2024 г. Участник от звеното и ръководител: доц. С. Георгиева.
- Проект **„Другото лице на войната“**. Срок: 2021-2025 г. Ръководител: проф. Д. Вачков, участник: доц. Р. Чукова.
- По проект **„Богомилството в историята и в наши дни“** ИИСТИ е в консорциум със СУ «Св. Кл. Охридски». Срок: 2023-2026. Участници от института: проф. дин Ив. Билярски и гл. ас. д-р Джени Иванова.

През годината се изпълни едногодишният проект по ФНИ

- **Международна научна конференция "Централна и Източна Европа и Балканите: исторически перспективи, културни мостове и нови хоризонти"** с ръководител гл. ас. Ал. Златанов.

Започна изпълнението на проект по ФНИ:

- **«Дипломатия и разузнаване на Балканите, XVII - XIX век: Човешкият фактор и мрежите на влияние»**. Срок: 2024-2026 г. Ръководител: гл. ас. Анелия Стоянова.

Наред с посочените по-горе, се извършваха дейности по няколко проекти по двустранни договори на Българската академията на науките с чуждестранни научни институции. Тази активност на Института се представя в раздела за международното научно сътрудничество.

Освен в проекти, по които Институтът за исторически изследвания е водеща организация, учени от звеното продължиха да участват в дейности на други научни звена – в общо 10 външни проекти. С участието на ас. д-р Ив. Машева продължи изпълнението на проекта **„ZARAH: Women's labour activism in Eastern Europe and transnationally, from the age of empires to the late 20th century“** – по рамковата програма на ЕС „Хоризонт 2020“.

Гл. ас. Фр. Далальо разшири участието си в проекта **"Bridging the Gap: The Prosopography of a Fragmented World"** за Österreichische Akademie der Wissenschaften, Universität Wien. Гл. ас. д-р Ал. Златанов продължава участието си в проекта **„OPUS-20: Social Changes of the Muslim Communities in Bosnia-Herzegovina and Bulgaria in the Second Half of the 19th and at the Beginning of the 20th Century: Comparative Studies“**, по който водеща организация е Narodowe Centrum Nauki, Полша. Проф. Ст. Първева е част от екипа на международния проект **„Лозарството и винарството в Централните Балкани (XV-XIX в.)“**, финансиран от Програмата ПРИЗМА на Научния фонд на Република Сръбска. Гл. ас. А. Стрезова участва в проект на Нов български университет на тема **«Протоколите на Берлинския конгрес, преведени от Т. Икономов с бележки към текста и академична студия»**. Гл. ас. Анелия Стоянова е част от екипа на международния проект **«Дипломатията в Новото време. Между идеологията и практиката»**, финансиран от Европейския съюз – NextGenerationEU, чрез Националния план за възстановяване и устойчивост на Република България, проект SUMMIT BG-RRP-2.004-0008-C01”. Ал. Середа е член на финансирания от МВР на Украйна проект на тема **«Резиденцията на Орлик. Откриване на Украйна в архивите на света»**.

Учени от Института продължиха участието си в проекти по Фонд «Научни изследвания», по които звеното не е водеща организация. Доц. И. Манасиева участва във финансиран от Фонда проект на ИЕФЕМ – БАН на тема **«Диаспората в движение: културни, социално-икономически и реемиграционни взаимодействия и нагласи у българите в Бесарабия с България в периода на XIX – началото на XXI век»**. Гл. ас. Деница Петрова беше привлечена в проект по ФНИ на Института за литература на БАН на тема **«Четивото за миряни в южнославянската традиция: социокултурна динамика на репертоара XIV - XVIII в.»**. В проект по ФНИ на тема **«Към корените на Българското възраждане в Тракия (XV-XVIII в.)»**, по който водеща организация също е СУ «Св. Кл. Охридски», участваха проф. Стефка Първева, гл. ас. Стефан Димитров и гл. ас. Кръстьо Йорданов.

През 2024 г. продължи изпълнението на няколко колективни проекти, одобрени от Научния съвет на Института: **„По следите на отминалото време: институции, събития, личности“**, **„Малцинства и малцинствени групи – предизвикателства и адаптация в рамките на международната система (XX-XXI в.)“**, **„За професионализма в историческата наука. Проект в чест на проф. д.и.н. Тамара Стоилова“**, **„Войната и нейното ехо в живота на османската провинция XV-XVIII в.“**, **„Особености на модернизацията на българското общество през "дългия XIX век" и «„Общество, култура и власт XIII – XX век. Сборник с изследвания в памет на проф. д-р Олга Тодорова“**.

През 2024 г. активна дейност по индивидуални проекти в рамките на Националната програма **„Млади учени и постдокторанти-2“** развиха общо шест души. По модул

постдокторанти работиха д-р А. Стоянова, д-р Габриела Бонева и д-р Денис Иванов. По модул „Млади учени“ работи гл. ас. Ал. Златанов, както и магистрите С. Евстатиева и Е. Кариева. През април 2024 г. беше проведена национална конференция по програмата, на която младите учени, докторанти и постдокторанти от звеното, от български университети и музеи и от чужд университет представиха резултатите от своята работа както по изпълнението на програмата, така и по другите форми на обучение (<https://ihist.bas.bg/nnk-bg-eu-world-2425042024/>).

Всички посочени дейности доказват, че и през 2024 г. учените от Института бяха водещи специалисти по изследване на българската, европейска и световна история и че те са търсени партньори от научни организации от страната и чужбина за изпълнение на мащабни научни проекти. Младите учени и постдокторанти демонстрираха много добри показатели при изпълнението на одобрените от Научния съвет на Института проекти, което затвърждава звеното като перспективна институция за привличане на младите научни таланти на България.

Важен резултат от работата на учените в Института е публикуването на монографии и на студии и статии в научни списания, поредици и рецензирани тематични и документални сборници. През 2024 г. общо излезлите от печат изследвания са 105. Публикувани са общо три монографии, излезе от печат том XIII от поредицата «Гръцки извори за българската история», а един сборник е редактиран от учен от звеното. Публикациите в издания, които се индексират от WoS и Scopus нараснаха до 37, което е приблизително 1/3 от общия брой публикации за годината. През 2024 г. нарасна броят на цитиранията. Те са 424 в сравнение с 386 през 2023 г. Съществено нарасна и броят на цитиранията в издания, които са индексирани в WoS и Scopus – 102 спрямо 61 през 2023 г., което доказва високото качество и разпознаваемост на изследванията, провеждани от учените от Института за исторически изследвания.

Монографии:

Илия Г. Илиев. Произведения на Димитър Хоматиан, отнасящи се до българската история. *Извори за българската история* (=том XIII от поредицата Гръцки извори за българската история), XXXIII (=ГИБИ, XIII), Академично издателство „Проф. Марин Дринов“, 2023, ISBN:978-619-245-296-4, 172 (излязла през 2024 година)

Личността и делото на Димитър Хоматиан отдавна привличат вниманието на изследователите на средновековната балканска история от края на XII в. и първите десетилетия на XIII в. Не на последно място обект на систематични проучвания е и богатото книжовно наследство, оставено от видния български църковен предстоятел, заемал охридския архиепископски престол в началото на XIII в.

С оглед на своята висока стойност като исторически извор, тези документи дават възможност за едно по-задълбочено вглеждане в дейността на Димитър Хоматиан като глава на българската църква със седалище в Охрид и активен участник в драматичните събития, разиграли се в периода, когато той стоял начело на Архиепископията. Това се налагаше още повече поради необходимостта да бъдат направени редица уточнения от биографичен и извороведски характер, които от своя страна да придадат пределна пълнота и завършеност на очерка за живота и делото на охридския първосвещеник – една безспорно интересна и противоречива личност, играла важна роля в историята на балканските народи през първите няколко десетилетия на XIII в.

Самите документи, излезли изпод перото или с одобрението на Димитър Хоматиан, само отчасти са били използвани от българските историци, което ме накара да се опитам да привлека вниманието на професионалната колегия към една значителна част от документалния компендиум, даваща добри възможности за откриване на неочаквани гледни точки към познати исторически събития и към пъстрата картина на всекидневния живот на паството.

Нов интерес през последните години предизвиква със своята стойност като източник на сведения за ранносредновековната българска история и т.нар. Кратко житие на св. Климент Охридски, приписвано с достатъчна степен на сигурност на владиката Димитър Хоматиан. Затова и този исторически извор намери място в настоящия том от поредицата Гръцки извори за българската история.

Документите в тома са преведени и коментирани по текста на тяхното първо критично издание на паметника, направено през 2002 г. от проф. Гюнтер Принцинг.

Манчо Веков. Стари мерки за тежест, маса, брой и количество в Европа, Балканите и България. София: Институт за исторически изследвания при Българската академия на науките, РИК ДиоМира, 2023, ISBN 978-619-7696-20-2. (излязла през 2024 година)

В настоящата монография са изследвани старите мерки и мерни системи за тежест, маса, брой и количество в Европа, на Балканите и България използвани в социалната практика през вековете, техните взаимовръзки и приложение. Направен е историко-метрологичен анализ на над 900 мерки и метрологични термини, включващ тяхната локализация, сфера на приложение и преизчисляване в актуалните по настоящем десетични измерителни единици. Изследването ще представлява интерес за учени от областта на науката и техниката, етнологията, архивистиката и стопанската история.

Веселина Узунова. Белязан доживот. Спомени на полицейския служител Здравко Шейтанов 1944-1960. Издателство на БАН „Проф. Марин Дринов“, 2024, ISBN 978-619-245-398-5, 167 стр.

Монографията представлява критична биография на Здравко Шейтанов, полицейски служител със седемгодишен стаж в Хасково в периода до 1944 г., класифициран след това

като един от „бившите хора“, оцелял след лагери и затвори в комунистическа България, но с биография, която „преследва“ и неговите деца. Основен източник за изследването са личните спомени на Здравко Шейтанов, записани малко преди смъртта му в началото на 90-те години, „прочетени“ и сравнени с разработката срещу него на Държавна сигурност, съхранявана днес в Комисията по досиетата. Основа на изследването са личните спомени на Шейтанов, които съпоставени обаче с други документи, събирани за него от държавните институции в комунистическа България, а и представени в по-широкия контекст на събитията, които се разиграват в Хасково и в цялата страна в периода на установяването на комунистическата власт, тези спомени звучат не просто достоверно, а се превръщат в убедително доказателство за съдбата на едно поколение, чиято биография е „прекръшена“ от големите политически събития.

Атанас Ждребев. Популизъм, кризи и нестабилност. София: Изток–Запад, 2024, ISBN 978-619-01-1461-1, 468 стр.

Книгата представлява продължително изследване, чиито части са публикувани от 2011 до 2023 г., посветено на политическия популизъм, основанията му, начините му на функциониране, ефектите от него, кризите и всичко, което Атанас Ждребев обвързва с възхода на популисткия дискурс. Според автора широкото навлизане на популизма води до дезинтеграция на партийната система и до постепенно разграждане на нейните институции. Това на свой ред бавно отвърща гласоподавателя от политическия процес, подкопавайки доверието към демокрацията като цяло.

През годината учени от Института участваха в съставянето и редактирането на следните *тематични и сборници с документи*:

Дарителство и благотворителност в България – традиции и съвременност. Сборник с доклади от Национална научна конференция, Хасково, 20-21 април 2023 г. **Стоянова, Р., Гешева, Й, Стрезова, А., Узунова, В.** (Съставители и редактори), Хасково, 2024, ISBN 978-619-245-433-3, 407 стр.

“Дриновски сбоник”/ “Дриновський збірник”, том 16. София – Харков: Издателство на БАН “Проф. Марин Дринов”, 2023, 400 стр. (излязло през 2024 година). **Зам. гл. ред. С. Страшнюк.**

Известия на РИМ-Габрово, т. IX, 2024, Фабер, ISSN 2367-783X, 267 стр. **Съставител и редактор – И. Марчева.**

Сборникът представя докладите от националната научна конференция „Индустрия, индустриално наследство, музеи“, посветена на 140-годишнината от основаването на Априловския музей в Габрово, чийто първоприемник е РИМ-Габрово и на 150-годишнината

от рождението на Пенчо Семов, най-видният представител на габровския промишлен елит, която се проведе на 2-3 ноември 2023 г. в Регионален исторически музей – Габрово. Сборникът и конференцията са изпълнени от Регионален исторически музей – Габрово и Института за исторически изследвания – Българска академия на науките по национален проект „Индустрия, индустриално наследство, музеи“, одобрен от Научния съвет на Института за исторически изследвания (Протокол № 14/24.10.2023).

В него със свои статии и студии вземат участие 13 изследователи от ИИСТИ, РИМ - Габрово, СУ, ИЕФЕМ – БАН, Исторически музей - Севлиево, Исторически музей - Балчик, ТУ - Габрово. Техните разработки са в няколко научни полета:

- вътрешни и трансгранични условия за икономически растеж: индустриализация и деиндустриализация на България в началото на XX в., модернизация на националната икономика през Студената война и отразяването ѝ в историографията, външна търговия и международен транспорт като фактори за насърчаване на стопанското развитие на страната;

- регионални и отраслови примери за историята и развитието на промишлените техники и технологии (селско стопанство, електрификация и комуникационни компоненти, химическа индустрия и др.);

- изтъкнати български индустриалци и техните модели на изграждане на национално и международно признати производствени практики и марки (Пенчо Семов, Димитър х. Татев и др.);

- мястото на индустриалното културно наследство в музеите.

Във всеки текст са направени конкретни приноси в осмисляне и преосмисляне на примери, анализи и факти за модерното развитие на страната през XX век на основата на изучаването на индустриалното наследство, ролята на индустриалците и на значението на музейните практики за съхранение и представяне пред обществото на артефактите от индустриалното минало.

Островите Рюкю – Културни, икономически и политически взаимоотношения на кръстопътя на Източна Азия. **Кандиларов, Евг.** (съставител и редактор), София: Университетско издателство „Св. Климент Охридски“, 2024, ISBN 978-954-07-5913-5, 192 стр.

Настоящият сборник представлява първото в България издание, посветено изцяло на историята, езика и културата на островите Рюкю. Архипелагът, простиращ се между най-южния японски остров Кюшу и о. Тайван, е днес част от японската държава, но преди втората половина на XIX в. се радва на самостоятелно политическо съществуване и културно развитие. През XV в. островната верига е обединена под властта на един монарх и това дава началото на Рюкюанското кралство, управлявано от основния остров – Окинава. През следващите векове то се превръща в незаобиколим фактор в международните отношения на Източна и Югоизточна Азия, бидейки търговския възел, свързващ всички страни в региона. През вековете то култивира своя уникална култура, основаваща се както на автохтонните език и обичаи, така и на силното влияние на своя съюзерен – Мински Китай.

В началото на XVII в. кралството попада под влиянието на японското феодално княжество Сацума, а през втората половина XIX в., когато Япония тръгва по пътя на модернизацията, е анексирано от Страната на изгряващото слънце и става обект на процесите на нациообразуване, характерни за модерната епоха. Рюкю е стабилна, но все още проблемна част от японската държава, за което допринася както опитът на местното население във Втората световна война, така и съдбата на островите след нея. До 1972 г. те са управлявани от САЩ, но дори след връщането им на Япония, окинавци са принудени да понасят огромната част от бремето на американското военно присъствие.

150 години безсмъртие: Васил Левски, революцията и бъдещият свят. Сборник с материали от научна конференция, проведена в Софийския университет „Св. Климент Охридски“, 6 февруари 2023 г. **Митев, Пл., Божинов, Пл.** (Съставители), **Митев, Пл., Стрелова, А., Кирилова, А., Божинов, Пл.** (Редакционна колегия), София: Издателство на БАН „Проф. Марин Дринов, 2024, ISBN 978-619-245-439-5, 270 стр.

Сборникът съдържа с материали от научна конференция, проведена на 6 февруари 2023 г., която бе част от националната програма за отбелязване на 150 години от гибелта на Васил Левски. Между кориците на книгата са включени 17 статии и студии на вече утвърдени учени и на млади изследователи от Софийския университет, Българската академия на науките и редица други научни центрове и музеи в столицата и страната. Сред материалите се открояват приносни изследвания, които са изградени върху нови документи, отнасящи се до дейността и залавянето на Васил Левски от османските власти, както и до протичането на процеса в София срещу българските революционери. Важна част от сборника представляват и няколко статии, посветени на различни мемориални инициативи и културни изяви, целящи в годините след Освобождението да съхранят жив спомена за Апостола, за неговото дело и саможертва.

Anniversary Collection of the Bulgarian-Hungarian History Commission. Eds. **P. Peykovska, G. Demeter**. Budapest-Sofia: Institute of History – Research Center for the Humanities | HUN – REN, IHS –BAS, 2024, 615 p. [Series Publications of the Bulgarian-Hungarian History Commission, Vol. 8] ISSN 2535-0757, ISBN 978-954-2903-69-7 (print), ISBN 978-954-2903-70-3 (e-book)

https://www.academia.edu/126711559/%D0%AE%D0%B1%D0%B8%D0%BB%D0%B5%D0%BD_%D1%81%D0%B1%D0%BE%D1%80%D0%BD%D0%B8%D0%BA_%D0%BD%D0%B0_%D0%91%D1%8A%D0%BB%D0%B3%D0%B0%D1%80%D0%BE_%D1%83%D0%BD%D0%B3%D0%B0%D1%80%D1%81%D0%BA%D0%B0%D1%82%D0%B0_%D0%B8%D1%81%D1%82%D0%BE%D1%80%D0%B8%D1%87%D0%B5%D1%81%D0%BA%D0%B0_%D0%BA%D0%BE%D0%BC%D0%B8%D1%81%D0%B8%D1%8F Anniversary Collection of the Bulg Hung History Commission

Сборникът е реализиран от международен екип в рамките на международното сътрудничество на БАН с Унгария и се издава като том VIII от международната книжна поредица „Издания на Българо-унгарската историческа комисия“.

Със сборника екипът на поредния българо-унгарски проект отбелязва двайсетгодишната си ползотворна съвместна научно-изследователска работа върху историческото минало на двата европейски региона, в които се позиционират Унгария и България – Централна и Югоизточна Европа, и петнадесетгодишната успешна дейност на възобновената Българо-унгарска съвместна историческа комисия (съкр. БУИК), която е неразривно свързана с двустранните международни проекти по междуакадемичния обмен.

Целта на настоящото издание е да остави следа за дългогодишната изключително разнообразна по форма и многоаспектна по съдържание дейност на три поколения наши колеги и да представи съвременните постижения на българските и унгарските учени във взаимното изучаване на историята и културата на своите народи.

Включените в сборника материали са разпределени в пет тематични блока. Първият и вторият са посветени на историята, функционирането и развитието на БУИК, в основния четвърти тематичен блок са включени разработки за историческото минало на унгарци и българи в контекста на историята на Централна и Югоизточна Европа, а разработките от втори и пети блок „покриват“ други аспекти на българо-унгарското научно сътрудничество в области на познанието като биологията, езикознанието, история на литературата.

Byzantinische Rechtsgeschichte im internationalen Kontext. Akten einer Tagung der Akademien der Wissenschaften zu Göttingen und Sofia (28.9-1.10. 2021), Herausgegeben von **Peter Schreiner, Jens Peter Laut und Ivan Biliarsky**. Unter Mitarbeit von Isabel Grimm-Stadelmann, De Gruyter, 2024. ISBN. De Gruyter, 2024, ISBN:978-3-11-132992-5, 408.

Томът е едно от най-забележителните обобщения на византийската правна история и е резултат на съвместната работа на учени от Германия и България, от Академията на Долна Саксония в Гьотинген и от Българската академия на науките. В него са представени докладите от научната конференция, проведена в София, в БАН през 2021 г., с която се отбелязва завършека на проекта за изучаване на византийското право в Института за европейска правна история във Франкфурт на Майн, който бележи значим етап от развитието на изследванията в тази област. Само по себе си, провеждането на такова събитие в София е признание за българската византистика и за БАН.

Томът, издаден от престижното издателство De Gruyter носи логото на Гьотингенската и на Българската академии и има предговор и на български език. Той бе представен официално през октомври 2024 г. в централата на БАН от проф. Ирена Илиева, директор на Института за държавата и правото, както и от неговите съставители. Професор Йенс Петер Лаут (вицепрезидент на Гьотингенската Академия) подари първия излязъл екземпляр от тома на Библиотеката на БАН и говори за значението на сътрудничеството между двете академии. Проф. Петер Шрайнер (emeritus на Университета в Кьолн) и проф. Иван Билярски (БАН, Институт за исторически изследвания) говориха за значенето на

византийското право и изучаването му. Същата бе и темата на изказването на проф. Изабел Гримм-Щаделманн (Лудвиг-Максимилиан Университет в Мюнхен).

Томът обединява статии от най-различни сфери от историята на византийското право, както и от неговата рецепция в страните от Византийската общност. Той е резултат на изследванията на учени от Германия, България, Гърция, Австрия, Армения, Италия, Нидерландия и др. Българските участници са проф. Иван Билярски (БАН-ИИИ), проф. Марияна Цибранска (БАН-ИБЕ), доц. Константин Танев (УНСС-ЮФ).

Transforming Southeast Europe During the Long Nineteenth Century: Persons and Personalities as Agents of Modernization in the Ottoman and the Post-Ottoman Space. **Antonova-Goleva, Boriana, Masheva, Ivelina (Eds.)**, Balkan Studies Library, 35, Paderborn: Brill Schöningh, 2024, ISBN 978-3-506-76002-9 (твърда корица); ISBN 978-3-657-76002-2 (електронна книга); ISSN 1877-6272, DOI: <https://doi.org/10.30965/9783657760022>, 432, SJR (Scopus): 0.11.

Сборникът е посветен на личностите и тяхната роля за трансформацията на Югоизточна Европа през „дългия“ деветнадесети век. Изследването на региона чрез подобен подход позволява разглеждането на процеса на модернизация като резултат от специфична конюнктура и преплитане на идеи и влияния. По този начин настъпването на модерността в Югоизточна Европа е проследено от различни и дори противоположни гледни точки. Основният фокус на сборника е поставен върху мястото на личностите като актьори в този процес – преки и непреки участници, предаващи, развиващи, приемащи или критикуващи новите идеи и тенденции, които достигат до региона през разглеждания период.

Главите от книгата са групирани в три раздела, посветени на няколко големи теми, свързани с трансформацията на региона. Първият раздел е посветен на политическото и институционално развитие на Османската империя и пост-османските Балкани. Той включва четири статии, с автори Александър Златанов, Тобиас Фьолкер, Явуз Кьосе и Ивайло Начев, посветени на чуждестранните експерти и тяхната модернизационна роля в имперски и пост-имперски контекст. В тях се разгледани съответно Михаил Чайковски, Адреас Мортман, Йоаким Шулц и Константин Иречек в качеството им на участници, но също така и на критици на балканската модернизация. Вторият раздел е фокусиран върху социалните и културни трансформации на Югоизточна Европа. Той започва със статията на Добринка Парушева, посветена на въпроса за икономическите и технологични промени и свързаността им със социалната и културна среда. Следва статията на Етем Елдем, посветена на османските принцове и навлизането на западни влияния в практиките и ежедневието на османската династия. Юра Константинова от своя страна разглежда развитието на модерното здравеопазване и обществена хигиена в Солун. В последната статия от раздела Еял Джинио анализира османската „култура на поражението“ породена от балканските войни. Третият раздел засяга правни, икономически и технологически промени на Балканите в периода на преход от империя към национални държави. Той започва със

статията на Ивелина Машева за навлизането на модерното търговско правораздаване на Балканите. Следва проучването на Християн Атанасов върху общополезните каси в Дунавския вилает като обект и продукт на модернизацията. Последните две статии са посветени на развитието на османската пътна инфраструктура. Изследването на Флориан Ридлер се фокусира върху ролята на провинциалните управители в този процес, а статията на Боряна Антонова-Голева – върху взаимодействието между различните актьори на местно, имперско и национално ниво.

През 2024 г. Институтът беше **организатор или съорганизатор на множество международни и национални научни форуми:**

- Международна кръгла маса **„Богомилството на изток и запад“**, София, 13-14 февруари 2024 г. Съорганизатор – Център за изследване на религиите при СУ „Св. Кл. Охридски“.
- Научна конференция в чест на 70-годишнината на проф. дин И. Илиев: **„Текст и исторически контекст“**, София, 29–30 март 2024 г.
- Научна конференция **„Културното наследство на Тутракан и неговото място в добруджанската история“**, Тутракан, 18–19 април 2024 г. Съорганизатори са Министерство на културата, Военна академия, Добруджански научен институт, Македонски научен институт, община Тутракан, Исторически музей-Тутракан.
- Международна кръгла маса **„Socio-economic and Environmental Problems in Bulgaria and Slovakia in the 20th Century“**, София, 23 април 2024 г.
- Научна конференция **„България, Европа и светът – традиции и трансформации“**, организирана от Института за исторически изследвания в изпълнение на Националната програма „Млади учени и постодокторанти-2“, София, 24–25 април 2024 г.
- Кръгла маса с участниците в проект **„Малцинства и малцинствени групи - предизвикателства и адаптация в рамките на международната система (XX-XXI в.)“**, София, 8 май 2024 г.
- Научна конференция **„Деветнадесетомайският преврат от 1934 г. и българските националноосвободителни движения“**, София, 26 юни 2024 г.
- Национална кръгла маса **„100 години от убийството на Тодор Александров“**, Кюстендил, 10 септември 2024 г. Съорганизатори са Македонски научен институт и Българска телеграфна агенция
- Научна конференция с международно участие **„1914–1923–1934–1944 г. Световните конфликти и политическите преврати в България“**, Добрич, 26–28 септември 2024. Съорганизатори са Добруджански научен институт и Македонски научен институт.

- International Scientific Conference „**Central and Eastern Europe and the Balkans: Historical Perspectives, Cultural Bridges, and New Horizons**”, Sofia, 3 – 4 October 2024
- Национална научна конференция „**Стопанство, политика, екология в историческата перспектива на XX-XXI век**“, Габрово, 17-18 октомври 2024 г. Съорганизатор е РИМ–Габрово
- Национална научна конференция „**С перо и меч за свобода и независимост**“, Копривщица, 7– 8 ноември 2024 г. Съорганизатори са Дирекция на музеите – гр. Копривщица и Софийски университет „Св. Климент Охридски“
- Научна конференция „**Западните български покрайнини – история и перспективи**“, София, 8 ноември 2024 г.
- Международна научна конференция „**Чуждестранната хуманитаристика за България и българите/ Foreign Humanities Studying Bulgaria and the Bulgarians**“, София, 11–13 ноември 2024 г.
- Дриновски четения „**Украйна и нейните съседи: проблеми на етногенезата, изграждането на нациите и международните отношения в Централна и Източна Европа**“, София, 14–15 ноември 2024.
- Round Table
“Institutions and Personalities in International Relations in Southeastern Europe in the 19th and 20th centuries”, Sofia-Bucharest, 22 November 2024. Съорганизатор е Институтът за история на Югоизточна Европа – Румънска академия.
- Българо-румънски уъркшоп „**Prendre soin de leur avenir”. La famille et la transmission des biens en Europe du Sud-Est (XVe -XIXe siècles)**», Online, 20 ноември 2024
- Международна конференция **“The East – Near and Far: Texts, Societies and Cultures”/ „Изтокът – близък и далечен: текстове, общества и култури**“, София, 28–30 ноември 2024 г. Съорганизатор: СУ „Св. Климент Охридски“, ФКНФ, Катедра „Арабистика и семитология“.

Традиционно учените от звеното публикуват научно-популярни статии и участват в телевизионни и радиопредавания, посветени на българското и световното историческо минало и по актуални за годината теми.

2.1. Най-значимо научно постижение

От секциите постъпиха следните предложения:

Секция „История на България след Втората световна война“

Известия на РИМ-Габрово, т. IX, 2024, Фабер, ISSN 2367-783X, 267 стр. **Съставител и редактор – И. Марчева.**

Общото събрание на учените в Института за исторически изследвания избра **Известия на РИМ-Габрово, т. IX, 2024, Фабер, ISSN 2367-783X, 267 стр.** за най-значимо научно постижение на звеното.

2. 2. Най-значимо научно-приложно постижение

От секциите постъпиха следните предложения:

Секция „Българите, Османската империя и Европа“:

Transforming Southeast Europe During the Long Nineteenth Century: Persons and Personalities as Agents of Modernization in the Ottoman and the Post-Ottoman Space. **Antonova-Goleva, Boriana, Masheva, Ivelina (Eds.)**, Balkan Studies Library, 35, Paderborn: Brill Schöningh, 2024, ISBN 978-3-506-76002-9 (твърда корица); ISBN 978-3-657-76002-2 (електронна книга); ISSN 1877-6272, DOI:<https://doi.org/10.30965/9783657760022>, 432, SJR (Scopus):0.11.

Секция „Помощни исторически науки и информатика“:

Манчо Веков. Стари мерки за тежест, маса, брой и количество в Европа, Балканите и България. София: Институт за исторически изследвания при Българската академия на науките, РИК ДиоМира, 2023, ISBN 978-619-7696-20-2. (излязла през 2024 година)

Общото събрание на учените в Института за исторически изследвания избра за най-значимо научно постижение на звеното:

Transforming Southeast Europe During the Long Nineteenth Century: Persons and Personalities as Agents of Modernization in the Ottoman and the Post-Ottoman Space. **Antonova-Goleva, Boriana, Masheva, Ivelina (Eds.)**, Balkan Studies Library, 35, Paderborn: Brill Schöningh, 2024, ISBN 978-3-506-76002-9 (твърда корица); ISBN 978-3-657-76002-2 (електронна книга); ISSN 1877-6272, DOI:<https://doi.org/10.30965/9783657760022>, 432, SJR (Scopus):0.11.

2.3. Избор на монографии/тематични сборници с национално значение.

Общото събрание на учените от Института за исторически изследвания предлага да се оцени като монография с национално значение:

Илия Г. Илиев. Произведения на Димитър Хоматиан, отнасящи се до българската история. *Извори за българската история* (=том XIII от поредицата Гръцки извори за българската история), XXXIII (=ГИБИ, XIII), Академично издателство „Проф. Марин Дринов“, 2023, ISBN:978-619-245-296-4, 172 (излязла през 2024 година)

3. МЕЖДУНАРОДНО НАУЧНО СЪТРУДНИЧЕСТВО НА ЗВЕНОТО.

Международното научно сътрудничество на Института за исторически изследвания се разшири през 2024 г. Основна форма на това сътрудничество беше разработването на съвместни проекти с чужди научни организации и университети. Наред с това, международните научни контакти се поддържаха в резултат от изпълнението на други проекти на звеното, вследствие участието на учени от Института във външни проекти и като самостоятелни инициативи на учените. Важно значение в това направление има и издаването от Института на две от най-престижните в България списания в областта на хуманитаристиката – *Bulgarian Historical Review* и *Исторически преглед*, както и повишаването на цитируемостта на публикуваните в тях студии и статии съгласно данните от оценките, давани на двете най-престижни бази-данни от този тип – Web of Science и Scopus. Това подпомага изпълнението на националната научна стратегия за повишаване на разпознаваемостта на българската наука и специално на хуманитаристиката в световното научно пространство.

През годината продължи изпълнението на три проекта по Фонд „Научни изследвания“, които включват международно сътрудничество:

„*Българите в Западните Балкани (100 години преди и след Ньой)*“. Ръководител е доц. Ал. Гребенаров и участници от звеното проф. Д. Вачков, гл. ас. В. Милачков, гл. ас. Ст. Стойчева, доц. Г. Георгиев и Н. Поппетров.

„*Богомилството в историята и в наши дни*“. Ръководител от звеното е проф. дин Ив. Билярски, а участник – гл. ас. д-р Джени Иванова.

„*Просопография на средновековна България*“. Ръководител на проекта е доц. С. Георгиева.

В рамките на изпълнението на Националната научна програма „*Развитие и утвърждаване на българистиката в чужбина*“ учени от Института взеха участие в международни научни форуми и проведеха серия от разговори с колеги от научни и университетски звена от Европа и Азия с цел популяризиране на научните изследвания в България и на целите на Програмата. По тази програма проф. дин П. Пейковска, проф. дин Т. Готовска-Хенце, проф. дин Ив. Билярски, проф. Д. Вачков, проф. И. Марчева, доц. Н. Филипова, гл. ас. А. Стрезова, гл. ас. Симона Самуилова, гл. ас. К. Голев, гл. ас. Дж. Иванова, гл. ас. Ал. Златанов и докторант Н. Войнова разшириха международните научни контакти на Института през 2024 г. Институтът беше организатор на специална международна научна конференция на тема „**Чуждестранната хуманитаристика за България и българите/ Foreign Humanities Studying Bulgaria and the Bulgarians**“, която се проведе в София (<https://ihist.bas.bg/%D0%BC%D0%BD%D0%BA->

%D0%B1%D1%8A%D0%BB%D0%B3%D0%B0%D1%80%D0%B8%D1%81%D1%82%D0%B8%D0%BA%D0%B0-11-13112024/).

През годината продължи изпълнението на няколко проекти в рамките на сключени споразумения за сътрудничество между Българската академия на науките и сродни научни институции в чужбина:

«Институции и личности в международните отношения в Югоизточна Европа през XIX-XX век». Срок: 2023-2025 г. Проектът се разработва съвместно с Румънската академия на науките. Ръководител от българска страна е доц. Вл. Златарски, а участници – гл. ас. А. Стрцова и гл. ас. П. Добрев.

«Да се погрижим за бъдещето им“. Семейството и наследяването на имота в Югоизточна Европа (XV-XIX век)». Срок: 2023-2025 г. Проектът се изпълнява с Румънската академия на науките, Институт по история. Ръководител на проекта от българска страна е проф. П. Данова, а участници – проф. Ст. Първева, доц. Е. Костова, гл. ас. Ив. Найденов и гл. ас. Вл. Ангелов.

Приключи изпълнението на един проект, който е по същата грантова схема:

«Нация–адаптация–интеграция. Социално-икономически и екологични проблеми в България и Словакия (XX–XXI век)». Срок: 2023-2024 г. Проектът се изпълнява със Словашката академия на науките. Ръководител от българска страна беше проф. дин П. Пейковска, а участници – проф. дин Т. Готовска-Хенце, проф. И. Марчева, гл. ас. И. Якимова и д-р Вл. Рогозенски.

През 2024 година започна изпълнението на нов проект по същата грантова схема:

«Формиране и трансформиране на историята в Централна и Югоизточна Европа, XVII–XXI век.» Срок: 2024-2025 година. Проектът се изпълнява съвместно с Унгарската академия на науките. От българска страна ръководител е проф. дин Пенка Пейковска.

При изпълнението на проектите се провеждат научни форуми с участието и на учени извън състава на съответния проект и се публикуват студии и статии както в специално посветени на темите сборници, така и в издания с научно рефериране. Тези дейности насърчават цялостния български научен обмен и създават условия за разширяване на интереса в чужбина за обогатяване на международното научно сътрудничество с научни организации в България.

И през 2024 г. учените от Института за исторически изследвания продължиха да бъдат търсени за участници в проекти, по които звеното не е водеща организация. Затвърждаването на този процес доказва както високата професионална квалификация на кадрите от Института, така и тяхната твърда амбиция да не се затварят в рамките на

институцията, в която работят. През 2024 г. в такива проекти работиха проф. дин Ив. Билярски, проф. Ст. Първева, гл. ас. Ал. Златанов, гл. ас. Франческо Далальо, гл. ас. Ивелина Машева, гл. ас. Джени Иванова и Ал. Середа.

Ползите от разнообразната и активна международна дейност на Института не се изчерпват с приносите за българската наука. Тази дейност има важен принос за популяризиране на положителния образ на България в чужбина и подпомага българските държавни институции, провеждащи българската външна политика.

4. УЧАСТИЕ НА ЗВЕНТО В ПОДГОТОВКАТА НА СПЕЦИАЛИСТИ

През 2024 година продължи активното изпълнение на Националната научна програма „Развитие и утвърждаване на българистиката в чужбина“. Като част от дейностите по Програмата в Института за исторически изследвания бяха приети двама млади учени българисти от чужбина. Те проведоха своите изследвания в София и други градове на страната и представиха в публични лекции резултатите от своята работа.

През годината продължи и обучението на бенефициенти по Националната програма „Млади учени и постдокторанти-2“. По модул постдокторанти приключи своята работа д-р А. Стоянова, а бяха назначени д-р Габриела Бонева и д-р Денис Иванов. По модул „Млади учени“ гл. ас. Ал. Златанов, както и магистър С. Евстатиева продължиха своята работа за втората част на Програмата. В рамките на изпълнението на Програмата беше проведена национална конференция с над 30 участника от различни институции от страната. Информация за изпълнението се публикува редовно на сайта на Института. Научни ръководители на бенефициентите са проф. Илияна Марчева, проф. дин Манчо Веков, доц. Пл. Божинов и доц. Надя Филипова.

Учени от Института продължават да предлагат обучение по специализирани курсове в Центъра за обучение на Българската академия на науките: проф. дин. Т. Готовска-Хенце, проф. дин. П. Пейковска, проф. И. Марчева, доц. Сл. Славов и доц. Н. Филипова.

В Института се провежда обучение по четири докторски програми: „Средновековна обща история“, „История на България“, „Нова и най-нова обща история“ и „Документалистика, архивистика, палеография, включително историография и изворознание“. През 2024 г. Институтът получи акредитация за обучение по докторска програма „Средновековна обща история“ за нов срок от пет години.

Като изпълнение на препоръките на НАОА, секциите отчетоха следните дейности:

По докторска програма **„История на България“:**

Секция „Българите, Османската империя и Европа“:

- На осъществените публични лекции, университетски курсове, научни конференции и съвместна работа с музейните работници системно и последователно бяха

популяризирани научните постижения на Института и добрите условия за работа по докторската програма;

- Успешно бе проведен конкурс за заемане на академичната длъжност „Главен асистент“, с което бе повишен изследователския капацитет на секцията;
- В края на годината бе подготвен и обявен и втори конкурс за заемане на академична длъжност „Главен асистент“. Основната задача и на двата конкурса е да за извърши постепенно подмладяване на научния състав на секцията.

Секция „История на Българския национален въпрос“:

- През 2024 г. секцията имаше една редовна докторантка – Николета Войнова. За обучението ѝ бяха осигурени оптимални материално-технически условия. Докторантката беше включена в организирани от звеното научни форуми през годината, както и в проекта „Българите на Балканите отвъд границата след 1878 г. Кодът на оцеляването“ (ФНИ) и в Националната научна програма към МОН „Развитие и утвърждаване на българистиката в чужбина“, ИИСТИ – БАН.
- През 2024 г. след конкурс за заемане на академичната длъжност доцент по професионално направление 2.2. История и археология, научна специалност „История на България“, за нуждите на секция „История на българския национален въпрос“ бяха избрани трима нови доценти. Изборът им е духа на изпълнение на препоръката на Постоянната комисия по Хуманитарни науки и изкуства за намаляване средната възраст на хабилитираните преподаватели с квалификация по ДП „История на България“.

Секция „История на България след Втората световна война“:

- В периода на изтичащата акредитация бяха изцяло обновени работните кабинети в ИИСТИ и бе осигурена още по-удобна среда за извършване на професионалните ангажменти, както на „постоянния“ състав, така и на докторантите.
- Бяха назначени на длъжност „асистент“ в звеното двама от докторните на секцията, които успешно защитиха докторска дисертация в периода на наблюдение.
- Съгласно препоръките от проведената предходна акредитация бяха обсъдени причините за малкия брой докторанти в ИИСТИ. На фона на цитираните защитили двама докторанта е пресилено да се говори за „липса на интерес“. Същевременно от проведената изпитна сесия през декември 2024 г., когато явилият се кандидат се представи отлично, се разбира, че въздържане има заради размера на стипендията, която налага трудови правоотношения другаде и често произтичаща несъвместимост с изследователската работа.

По докторска програма **„Нова и най-нова история“:**

Секция „История на света и международните отношения в ново и най-ново време“:

- Секцията се съобрази с препоръките и положи усилия за привличането на докторанти от висшите училища. Благодарение на положените усилия беше привлечен за докторант магистърът от Софийски университет „Св. Климент Охридски“ Стефан Лельов. Темата на дисертационното му изследване е „Новият“ консерватизъм във Ваймарската република (1919–1933). Представители, идеи и развитие.“. Зачислен е за период на докторантурата: 1 януари 2024 – 1 януари 2027 г. с научен ръководител доц. д-р Владимир Златарски.
- Секцията предприе действия за активизиране на участието на докторантите в проектна дейност и мобилност. Редовен докторант към секцията Чая Колева беше включена като участник в проект „Малцинства и малцинствени групи – предизвикателства и адаптация в рамките на международната система (XX–XXI в.)“ на секция „История на света и международните отношения в ново и най-ново време“ към Института за исторически изследвания при Българската академия на науките. По отношение на мобилността, редовен докторант Чая Колева успешно премина конкурс France Excellence на Външно министерство на Франция за докторантура под двойно научно ръководство, което ѝ дава възможност да работи във френските библиотеки и архиви, да публикува във френски научни издания и да засилва връзките на секцията с академичните институции и висши училища на Франция. В ИИИ работи под научното ръководство на доц. П. Димитрова, а във Франция – под научното ръководство на Мари Пиер Рей, Сорбоната.

Секция „Съвременна история и геополитика“:

- Подбраните курсове в образователната част на обучаваната в секцията докторантка съответстват на дисертационната проблематика: Курс „Международни отношения“, преподавател проф. Н. Бояджиева от направление „Културно-историческо наследство и национална идентичност“ на Докторантско училище – БАН; Курс „Методология на научните изследвания. Разработване и защита на дисертационен труд“, с преподавател: проф. д.н. Асен Кожухаров, Висше военноморско училище „Н. Й. Вапцаров“, гр. Варна.
- До този момент обучаваната в секцията докторантка не е участвала в мобилност по програма «Еразъм+», международни проекти и специализации.

Докторска програма „Документалистика, архивистика, палеография (включително историография и изворознание)“:

Секция «Помощни исторически науки и информатика»:

- Увеличаването на академичния състав от хабилитирани и нехабилитирани учени на ОТД с квалификация по ДП „Документалистика, архивистика, палеография (включително историография и изворознание)“, което е дадено като предписание

продължава да бъде приоритет и след срока до който е успешно изпълнено. Преподавателският състав по докторска програма „Документалистика, архивистика, палеография (включително историография и изворознание)“ в Института за исторически изследвания включва хабилитирани учени и специалисти с необходимата научна квалификация и опит, които гарантират качеството на процеса на обучение и успешното му завършване. Секцията се стреми да увеличи и академичния си състав от хабилитирани и нехабилитирани учени и за в бъдеще. Към 2024 г. има назначени един доцент и двама главни асистенти след конкурс. Има и действаща система за атестиране. В рамките на Института за исторически изследвания периодично се осъществява актуализация на учебната документация.

- В секцията продължава да се работи по програмата за докторанти. Подготовката им е съобразена със спецификата на научната специалност. Усилията са насочени в областта на генеалогията и изследвания на родове (А. Кесарева, Б. Станимиров), което се вижда и от темите на дисертационните им трудове.
- С цел популяризиране на ДП „Документалистика, архивистика, палеография (включително историография и изворознание)“ и привличането на докторанти, учените от ИИст.И, ангажирани с нея, непрекъснато поддържат контакти с висшите училища и със студенти „бакалавър“ и „магистър“, което е видно от преподавателската им дейност. Разнообразието от лекционни курсове и упражнения, които се водят от колегите разширява възможностите и допринасят за по-голям обмен на информация и опит. За голямо предимство смятам обмена на информация и връзки с чуждестранни студенти и учени. Не на последно място по значение е и активното участие, което колегите от Секцията вземат в съставянето на учебници и учебни помагала.
- От гледна точка на участието на докторантите в проектна дейност и мобилност по програма „Еразъм+“, то те непрекъснато имат достъп и получават необходимата информация и съдействие.

През 2024 г. се продължи и политиката на ръководството на Института и при неговия втори мандат да се подмладява научният състав.

В края на 2024 г. в Института продължават обучението и такива, които са отчислени с право на защита шест докторанти в редовна форма на обучение и един в свободна. Научни ръководители на обучаваните в звеното докторанти са проф. Й. Гешева, доц. Вл. Златарски, доц. П. Димитрова, доц. Р. Чукова и доц. А. Кирилова. През годината успешно защитиха дисертационни трудове двама докторанти – един в редовна и един в свободна форма на обучение. Въпреки като цяло успешното изпълнение на програмите на зачислените в Института докторанти, продължава тенденцията на нисък интерес за обучение в тази най-висока степен на обучение в областта на хуманитарните науки. За повишаване на този интерес Институтът предоставя редовна информация за възможностите за обучение на сайта на звеното и на неговата фейсбук страница. С няколко организации от страната и чужбина, се развива сътрудничество, което дава и възможност за съвместни дейности по обучението

на докторанти: Регионалният исторически музей – Кюстендил, Папския комитет за исторически науки – Ватикана, УниБИТ, Института за космически изследвания и технологии-БАН, Висшето военноморско училище „Н. Й. Вапцаров“, Института за история на Сибирското отделение на Руската академия на науките и с Института по история на Украйна на Националната академия на науките на Украйна. През 2024 г. във Висшето военноморско училище „Н. Й. Вапцаров“ премина специализиран курс на обучение един докторант на Института и ще се развият усилията в тази насока.

Продължи преподавателската дейност на учени от звеното в бакалавърски и магистърски програми на Висши учебни заведения в страната и чужбина. Такива курсове се водят в Софийския университет „Св. Кл. Охридски“, Нов Български университет, Uniwersytet Jagielloński w Krakowie и Харковския и Националният университет "В. Каразин". С лекционни курсове и семинарни занятия са ангажирани проф. дин П. Пейковска, доц. Е. Кандиларов, доц. Н. Филипова, гл. ас. А. Стрезова, гл. ас. Д. Валентинова, гл. ас. Ал. Златанов, гл. ас. И. Найденов и С. Страшнюк.

5. ИНОВАЦИОННА ДЕЙНОСТ НА ЗВЕНТОТО И АНАЛИЗ НА НЕЙНАТА ЕФЕКТИВНОСТ

Тази точка не се отнася до изследователската дейност на Института, чийто хуманитарен профил не предполага използване на иновационни методи и технологии в работата на звеното.

6. СТОПАНСКА ДЕЙНОСТ НА ЗВЕНТОТО

7. КРАТЪК АНАЛИЗ НА ФИНАНСОВОТО СЪСТОЯНИЕ НА ЗВЕНТОТО ЗА 2024 г.

Финансовият отчет е представен в отделно приложение.

8. ИЗДАТЕЛСКАТА И ИНФОРМАЦИОННАТА ДЕЙНОСТ НА ЗВЕНТОТО

През изминалата 2024 г. бяха издадени две двойни книжки на сп. *Bulgarian Historical Review*. В тях бяха отпечатани материали на автори от Института за исторически изследвания при БАН, както и на учени от различни институти и университети от България и чужбина, на утвърдени изследователи и на млади автори. Редакцията стриктно спазваше процедурата на двойно анонимно рецензиране, което беше гаранция за качествена селекция на материалите. Нарасна броят на външните рецензенти, вкл. и от чужбина.

Изданиято продължи да се реферира и индексира в редица престижните бази данни:

Web of Science (Web of Science Core Collection – AHCI) <https://wos-journal.info/journalid/4296>; Scopus
(<https://www.scopus.com/sourceid/6000164636?origin=resultslist>);
MIAR(<http://miar.ub.edu/issn/0204-8906>); EBSCO host/Historical Abstracts

(<https://www.ebsco.com/products/research-databases/historical-abstracts>); Index Islamicus (Brill) <https://bibliographies.brill.com/IIO/items/?anyField=Bulgarian%20Historical%20Review>; РИНЦ (<https://elibrary.ru/contents.asp?titleid=30605>); Index Copernicus International (<https://journals.indexcopernicus.com/search/form?search=Bulgarian%20Historical%20Review>); CEEOL (<https://www.ceeol.com/search/journal-detail?id=125>) и др.

Най-важни сред тях са Web of Science и Scopus. Последните изчислени наукометрични показатели (за 2023 г.) са както следва:

- За **Scopus**:

CiteScore 2023 0.1

SJR 2023 0.103

SNIP 2023 0.020

Q4 с 19 персентила

<https://www.scopus.com/sourceid/6000164636?origin=resultslist>

- За **Web of Science**:

JIF - 0,1 с 37,2 персентила;

Q3

<https://jcr.clarivate.com/jcr-jp/journal-profile?journal=BULG%20HIST%20REV-REV%20B&year=2023>

За поддържането и повишаването на наукометричните показатели на списанието ценно съдействие оказва проф. А. Кожухаров.

През изминалата година Bulgarian Historical Review участва за пореден път в конкурса на ФНИ за „Българска научна периодика – 2025“ и получи максимална оценка. В края на годината беше подписан договор с Фонда и бе отпусната исканата субсидия, с което се подсигури издаването на книжките през следващата година.

От началото на 2025 г. се възстановява излизането на списанието в четири единични броя годишно като на всяка отделна статия ще бъде определян DOI. Заслуга за включването на изданията на Института в системата на DOI има доц. Инна Манасиева.

Интересът към публикуване в Bulgarian Historical Review е постоянно висок и редакцията не изпитва недостиг от материали. На сайта му периодично се качват резюметата, ключовите думи и справките за авторите в новоизлезлите броеве. От следващата книжка към тях ще се добави и списъкът с ползваната литература. До пълния обем на съдържанието има платен достъп през сайта на CEEOL.

През 2024 г. списание *Исторически преглед* продължи да излиза регулярно. През годината бяха издадени предвидените три броя – за 2024 г. и кн.1 за 2025. Това се дължи на невъзможността да възстановим годишен ритъм на издаването, след като през 2022 г. отново получихме финансиране от ФНИ в средата на годината. Иначе, и през 2024 г. имахме финансиране от ФНИ, както и осигурихме пак чрез спечелен проект финансиране от Фонда за 2025 г.

Списанието се следи и реферира в CEOOL, EBSCO, Publons, РИНЦ и се индексира в Scopus. Включено е в списъка на реферираните издания в НАЦИД. Вече има в Скопус 11 цитирания, което твърдо ни поставя в Q4, но още със слаби персептили. Голяма е заслугата в това отношение на нашия консултант проф. Асен Кожухаров.

През отчетната година на страниците на списанието са публикувани 36 статии, с 34 български автори и 2 чужди учени, от които 5 млади учени, постдокторанти, докторанти и дипломанти.

За съжаление, получи се известно забавяне в отпечатването на последните книжки, които вече са налице. Поради заболяване на нашия референт в Скопус, се бави качването там на кн.4 за 2024 г. и кн.1 за 2025г., въпреки че сме ги подали съвсем навреме.

Успех за списанието е, че като издание на Института получи възможност да слага DOI, което ще облекчи и повиши цитируемостта. Заслуга за това имат доц. Инна Манасиева и проф. Валери Стоянов. Екипът на списанието работи усилено, като трябва специално да се подчертае високият професионализъм на редакторките ни Катя Пеева, Румяна Прахова и Бойко Киряков.

Основната задача на **библиотеката** на Института за исторически изследвания – БАН е да подпомага работата на научните сътрудници на Института, като събира, съхранява и предоставя за ползване публикувани документи – книги и периодични издания.

Освен текущо **обслужване** на читатели и **попълване** на фондовете с нови библиотечни документи, в библиотеката ежегодно се извършват следните дейности:

- частична **инвентаризация** на основния фонд ;
- **прочистване** на фонда от многоекземплярни и непрофилни документи /вторичен подбор/;
- **ретроконверсия** – ретроспективно въвеждане на библиотечния фонд, обработен и получен от ЦБ на БАН до 2003 г., в електронния каталог на ЦБ-БАН;
- **подреджане** на библиотеката, **актуализиране** на справочния ѝ апарат и **представяне** на новопостъпилата литература.

Обслужване на читатели:

През отчетния период са регистрирани 214 читатели / 6 външни за системата на БАН/, а посещенията в библиотеката са 324. Заетите за домашно ползване документи са 263 тома, а за читалня – 1113 тома. За междубиблиотечно книгозаемане са предоставени 4 тома. Направени са 2 писмени и 45 устни справки.

В помощ на научните сътрудници от Института са направени 313 страници ксерокопия на документи, 165 страници са сканирани и изпратени като електронни документи, а 4 са справките, направени в електронните бази данни, абонирани от ЦБ-БАН.

Текущо попълване на фонда с библиотечни документи:

Като част от академичната библиотечна мрежа, основният фонд на библиотеката се обработва от Централната библиотека на БАН. В това число влизат документи, получени там или на място в библиотеката като дарения, доставените чрез книгообмен /ръководен от ЦБ – БАН за цялата библиотечна мрежа/, академични издания, депозит, абонамент. По съгласуван график се предават за обработка в единния електронен каталог подарените на място в библиотеката издания.

Продължава работата по обработката в ЦБ – БАН на книги от дарената през 2020 г. на Института лична библиотека на доцент Елка Дроснева. 90 тома от тазгодишните постъпления на книги и периодични издания в библиотеката са от това дарение, като се обработват само нови заглавия за библиотеката, които съответстват на изследователския профил на Института.

И тази година имаме редовни контакти за консултации, справки и други форми на сътрудничество с колегите в отделите на Централна библиотека - БАН.

През 2024 г. получените в библиотеката на ИИСТИ през Централната библиотека - БАН библиотечни документи са общо **744 тома** на стойност **25 601,65 лв.**, от които **443 тома книги** на стойност **15 812,55 лв.** и **299 тома периодични издания** на стойност **9664,10 лв.**

От тях най-много са постъпили като дарения – 443 т., на стойност 6694,41 лв., следвани от постъпилите по книгообмен – 219 т. за 17 454,74 лв., академични издания - 70 т. за 1252,00 лв, 5 т. периодични издания за 37,50 лв. са абонамент, направен от Института за 2024 година и обработен в сводния електронен каталог на ЦБ-БАН, а 7 т. за 163,00 лв. са по депозит. Отчитайки годишния прираст и направените отчисления през 2024 г. /след вторичния подбор и след ежегодната инвентаризация/ фондът на библиотеката на ИИСТИ, обработен в ЦБ на БАН, съставлява **66 421 тома** книги, периодични издания и специални видове изд. на обща стойност **575 927,84 лв.**

Към фонд „Покупки“ през 2024 г. беше добавен **1 том** на стойност **20,00 лв.**, закупен по докторантска програма. Така този фонд съдържа общо **721 тома**, на стойност **13 882,99 лв.**, а обособеният фонд „Дарителска сбирка“ остава непроменена от предишната година - **2911 тома**, на стойност **23 896,77 лв.**

Общата наличност на библиотечни документи в библиотечните фондове на Института в края на 2024 г. е **70 043 тома** на обща стойност **613 707,60 лв.**

Инвентаризация:

Според раздел 5, чл. 40, ал. 2 от Наредбата за опазване на библиотечните фондове /2014 г./, ежегодно се извършва инвентаризация по репрезентативния метод на не по-малко от 5 % от фонда. В този отчетен период, съгласно Заповед № 38/10.09.2024 г. на директора на ИИСТИ – БАН проф. д-р Д. Вачков е направена частична инвентаризация на основния библиотечен фонд. Обхванати са **3469 тома**, което е равно на **5,23 % от основния фонд**,

обработен от ЦБ на БАН и получен в библиотеката до началото на 2024 г. Проверката приключи и беше отчетена в рамките на указания в заповедта срок.

При инвентаризацията бяха установени и отчислени от основния фонд **6 книговезки тома** периодични издания от **5 заглавия**, на стойност **23,24 лв.** /след ревалоризация/.

Прочистване на библиотечния фонд /вторичен подбор/:

През 2024 в резултат на извършен в библиотеката вторичен подбор бяха отчислени многокземплярни и непрофилни библиотечни материали. Според Протокол № 1/12. 04. 2024 г. на Библиотечно-архивния съвет при Института, тази година бяха отчислени 45 т. книги, на стойност 92,02 лв. и 453 т. периодични издания на стойност 10 195,03 лв. Прочистването ще продължи и през 2025 г.

За отчислените в следствие на извършените вторичен подбор и инвентаризация материали бяха съставени съответните актове за отчисление № 1 и № 2, които бяха предадени в установените срокове в ЦБ-БАН и счетоводния отдел на Института. Отчислените материали бяха предадени на вторични суровини с Приемо-предавателен протокол от 19. 09. 2024 г., както е описано в Раздел IV, чл. 35, ал. 6, т. 1 от Наредба № 3 от 18. 11. 2014 г. за съхраняването, ползването и разпореждането с документи от библиотечния фонд.

Ретроконверсия на книги и периодични издания:

През 2024 г. **2,8 %** (1881 т.) от библиотечния фонд бяха въведени ретроспективно в академичния електронен каталог. Това са 587 тома книги, от които 373 са новите за базата библиографски записа, а 237 са добавени към вече съществуващи описания и 1294 тома периодични издания (21 библиографски записа на нови заглавия).

Подреждане на библиотеката, актуализиране на справочния ѝ апарат и представяне на новополучената литература:

В библиотеката се поддържат в традиционен вид топографски каталог за основния фонд и азбучен и топографски каталог на документите от фонд „Покупки“ и „Дарителска сбирка“, които и през 2024 г. бяха актуализирани.

Редовно (на три месеца) на уебсайта на Института, в страницата на библиотеката, се публикува „Електронен бюлетин за новопостъпила литература“. Едновременно с това в читалнята се подреждат изложба на новите постъпления във фонда, изложба на подарените на място в библиотеката заглавия и изложба на изданията на Института.

Научният архив към Института за исторически изследвания е специализирано, помощно и научно-информационно звено към Института. Той оказва методическа помощ и активно съдействие на ръководството и секциите, във връзка с правилното съхранение и използване на архивните документи, свързани с българската история.

В резултат на дългата, активна дейност по старателното издирване и събиране в чуждестранните архиви, в архива са получени над 1000000 кадъра с архивни документи, комплектувани и съхранявани в архивни колекции и архивни сбирки. Въз основа на натрупаното документално наследство Научният архив създава описи, указатели и справочници за използването на архивните документи с различни цели.

Приоритетните цели на Научния архив през изтеклата 2024 - та година, бяха насочени в следните посоки:

1. Обслужване на читатели, външни за Института;
2. Оказване на съдействие на ръководството и членовете на секциите в Института във връзка с различните конференции;
3. Съхранение и описване на архивните документи и създаване на описи с цел, по-лесното им използване;
4. Поддържане на читалнята и архивохранилищата по начин, позволяващ правилното поддържане на архивните документи и работата с тях;
5. Привеждане работата в Научния архив и използването на архивните документи в съответствие с нововъведения Правилник за реда и организацията на използването на архивни документи в Научния архив на Института за исторически изследвания при БАН
6. Процес по дигитализиране на архивните документи

Обслужване на читатели:

Научният и обществен интерес и желание за изследване на документалната база на Научния архив към ИИСтИ бяха не по-малко силни и през отминалата 2024 година, както и през предходната. През отчетния период са обслужени 200 читатели, с писмени (40) и текущи на място (160) справки. Предоставени са за ползване в читалнята повече от 200 дела, включващи над 2500 архивни единици и снимки от колекция IV – Англия, колекция XI – Унгария, колекция XIV – Югославия, най-вече тези от Дубровник, колекция XVIII – САЩ, както и от архивните сбирки „Възраждане“ и „Портрети и изображения“.

Оказване на съдействие на ръководството и членовете на секциите в Института:

През 2024 г., както и в предходните години, Научният архив към Института продължи работата си по оказване на значително съдействие на членовете на секциите във връзка с всички научни конференции. Изследвани бяха над 1500 архивни единици от колекции I – „Спомени“, XII – „Франция“, IV – Англия, както и от архивни сбирки „Портрети и изображения“ и „Възраждане“.

Съхранение и описване на новопостъпилите архивните документи и създаването на описи с цел, по-лесното им използване:

През отчетния период усилията се насочиха, както към експертиза на документите, така и към тяхното описване и съхранение.

Разчистване на читалнята и архивохранилищата:

С цел освобождаване на място за още нови постъпления, както и за устройване на помещенията на Научния архив по начин, който е още по-приятен за читателите, продължиха дейностите по подреждане и поддържане на архивохранилищата и читалнята.

Привеждане работата в Научния архив и използването на архивните документи в съответствие с нововъведения Правилник за реда и организацията на използването на архивни документи в Научния архив на Института за исторически изследвания при БАН:

През отчетния период започна процеса по привеждане на работата в архива спрямо нововъведения правилник. Въведоха се Дневник за регистриране на читателски карти, Книга за поръчаните и предоставени архивни документи в читалнята на Научния архив на Института за исторически изследвания при Българска академия на науките. Започна процеса по изготвяне на нови читателски карти.

Процес по дигитализиране на архивните документи:

В средата на 2024 г. започна процеса и по дигитализиране на архивните документи, който ще продължи и през следващата година, като първоначално се набляга на дигитализирането на архивните документи и снимки от архивни сбирки „Възраждане“ и „Портрети и изображения“.

9. ИНФОРМАЦИЯ ЗА НАУЧНИЯ СЪВЕТ НА ЗВЕНОТО

ПРЕДСЕДАТЕЛ: проф. д-р Илияна Марчева (основна работа – ИИСТИ – БАН);
ЗАМЕСТНИК-ПРЕДСЕДАТЕЛ: доц. д-р Владимир Златарски (основна работа – ИИСТИ – БАН); СЕКРЕТАР: проф. д-р Стефка Първева (основна работа – ИИСТИ – БАН).

ЧЛЕНОВЕ: проф. д.и.н. Илия Илиев (основна работа – ИИСТИ – БАН), проф. д. и. н. Иван Билярски (основна работа – ИИСТИ – БАН); проф. д. и. н. Манчо Веков (основна работа – ИИСТИ – БАН); проф. д.и.н. Пенка Пейковска (основна работа – ИИСТИ – БАН); проф. д.и.н. Теодоричка Готовска-Хенце (основна работа – ИИСТИ – БАН); проф. д-р Йорданка Гешева (пенсионер); проф. д-р Даниел Вачков (основна работа – ИИСТИ – БАН); проф. д-р Росица Стоянова (основна работа – ИИСТИ – БАН); проф. д-р Пенка Данова ((основна работа – ИИСТИ – БАН), доц. д-р Пламен Божинов (основна работа – ИИСТИ – БАН); доц. д-р Петя Димитрова (основна работа – ИИСТИ – БАН); доц. д-р Елена Костова (основна работа – ИИСТИ – БАН); доц. д-р Ангел Джонев (основна работа – ИИСТИ – БАН); доц. д-р Надя Филипова (основна работа – СУ „Св. Кл. Охридски“); доц. д-р Румяна Чукова (основна работа – Научен архив на БАН); доц. д-р Ваня Стоянова (основна работа – ИИСТИ – БАН), доц. д-р Инна Манасиева (основна работа – ИИСТИ – БАН); доц. д-р Георги Георгиев; гл. ас. д-р Ал. Златанов (основна работа – ИИСТИ – БАН) (представител на младите учени).

Избран от Общото събрание на учените в Института за исторически изследвания на 11 юни 2024 година (Протокол №3 на ОС на учените в ИИСТИ/ 11 юни 2024 г.). Допълнен с решение на Общото събрание на учените в Института за исторически изследвания на 21 януари 2025 година (Протокол №1 на ОС на учените в ИИСТИ/ 21 януари 2025 г.).

<https://ihist.bas.bg/%d0%b8%d0%bd%d1%81%d1%82%d0%b8%d1%82%d1%83%d1%82/%d1%81%d1%82%d1%80%d1%83%d0%ba%d1%82%d1%83%d1%80%d0%b0/%d0%bd%d0%b0%d1%83%d1%87%d0%b5%d0%bd-%d1%81%d1%8a%d0%b2%d0%b5%d1%82/>

10. КОПИЕ ОТ ПРАВИЛНИКА ЗА РАБОТА В ЗВЕНОТО

Правилник за дейността, устройството и управлението на Института за исторически изследвания-БАН, приет от Общото събрание на учените на 30 октомври 2012 г. с протокол № 6 на основание чл. 36, т. 1 от Устава на БАН. Редактиран на 18 януари 2022 г.:

http://ihist.bas.bg/wp-content/uploads/2022/01/20220118_Pravilnik_IistI.pdf

11. СПИСЪК НА ИЗПОЛЗВАНИТЕ В ОТЧЕТА И ПРИЛОЖЕНИЯТА КЪМ НЕГО СЪКРАЩЕНИЯ

ИИстИ – Институт за исторически изследвания

МОН – Министерство на образованието и науката

УниБИТ – Университет по библиотекознание и информационни технологии

Изготвил: доц. д-р Надя Филипова,
научен секретар на
Института за исторически изследвания – БАН, и.д.